

اقتصاد خاکستری و شهروندان در جه سوم

اقتصاد خاکستری یا اقتصاد غیررسمی به اقتصادی گفته می‌شود که نظارتی توسط دولت بر آن نیست. افرادی که در این بخش مشغول به فعالیت هستند معمولا طبقات پایین شهری، مهاجران و بعضا زنان هستند. این افراد از درآمد پایین و شرایط کاری بسیار دشوار، آلوده و نامناسب برخوردار بوده و در معرض انواع آسیب‌های شغلی، بیماری‌ها و معلولیت‌ها قرار دارند. طبیعتا این افراد، که شامل کسانی همچون کفاشان، کولبران، شیشه‌پاک‌کن‌های خیابانی، نظافت‌چی‌ها، دست‌فروشان، پیک‌های موتوری و... می‌شود، از مزایایی که می‌توان برای مشاغل رسمی در نظر گرفت محروم هستند. حق بیمه، ساعات مشخص کاری، زمان و روزهایی استراحت و تعطیلی، سندیکاها یا اصناف شغلی، محیط امن شغلی و البته امنیت و منزلت شغلی و اجتماعی مقولاتی هستند که این افراد از نداشتن آن‌ها رنج می‌برند. دولتمردان ایرانی سال‌هاست که با پدیده اقتصاد خاکستری در شهرهای بزرگ و در سطح کشور روبه‌رو بوده‌اند. امروزه آمار حاشیه‌نشینان شهری و افرادی که از طبقات متوسط اجتماعی به طبقات پایین تر سقوط می‌کنند هر روز بیشتر و بیشتر می‌شود. اما سیاست‌مسئولان در دولت‌های مختلف به‌این امر، کمابیش نگاهی مقطعی و غیرکارشناسانه بوده است، آن‌ها به‌جای بررسی ساختاری عوامل ایجاد چنین مشاغلی، تلاش در پاک‌کردن صورت‌مسئله و سازماندهی یا جمع‌آوری این افراد از فضاهای عمومی داشته‌اند که در نهایت منجر به حذف، انکار یا جلوگیری این افراد از ادامه حیات شغلی‌شان شده است.

اگرچه تئوری‌های لیبرال و نتولیبرالی، تلاش دارد تا این مشاغل را به‌عنوان اجزایی گریزنابذیر از فرایند مدرن‌شدن نشان داده و این مشاغل را حاشیه‌ها و زوایای اضافی اقتصاد رسمی قلمداد کند، اما بهتر است علت ظهور پدیده اقتصاد خاکستری را در ارتباط مستقیم با وجود اقتصاد رسمی و نحوه رابطه اقتصاد رسمی و غیررسمی جست‌وجو کرد. به عبارت دیگر، بهتر است به ساختارها، شبکه‌ها و نهادهای سیاسی پرداخت که شاغلان غیررسمی را در دولت، جامعه و اقتصاد رسمی ادغام کرده و در موقعیت فرودست‌تری قرار داده است. متأسفانه دولت‌های مختلف تلاش داشته‌اند که حتی آمار مشاغل غیررسمی و کارکنان این حوزه را نیز غیرواقعی نشان دهند و از طریق سازوکارهایی قسمتی از این جمعیت را نامرئی و پنهان کرده‌ایان‌ها را به‌عنوان کارکنان رسمی معرفی کنند! همچنین بعضا دیده شده که دولت‌ها با شعار حفظ منزلت یا تأمین سرپناه یا محیط مشخص کاری برای این افراد، از ادامه کار آن‌ها جلوگیری کرده‌اند.

اقتصاد رسمی و نتولیبرال، تصویر این افراد را عموما در میان بدنه اجتماعی، بسیار ترسناک و غیرواقعی جلوه می‌دهد. در بسیاری از کشورها، در رسانه‌های دولتی این افراد را به شکلی به نمایش در می‌آورند که گوئی آن‌ها کارکرد لازم و ارزش زندگی در میان مردمان طبقه متوسط را نداشته و از سرمایه‌های مادی، فرهنگی و اجتماعی لازم برای این موضوع برخوردار نیستند. به‌عنوان مثال، عموما محل سکونت این افراد در مناطق جرم‌خیز، در خانواده‌های شکسته، با والدین الکلی یا معتاد که به اصول اخلاقی پایبند نیستند نشان می‌دهند. همین مسئله باعث بازتولید وضعیت فرودستی این افراد می‌شود.

دولت باید پیش از آنکه اوضاع این افراد از آنچه هست، بدتر نشده و برای جلوگیری از مشکلات امنیتی و سوءاستفاده دشمنان خارجی، به بررسی دقیق عوامل ایجاد این بخش از اقتصاد و ساماندهی کارشناسانه این مشاغل مبتنی بر حفظ حرمت و عزت این افراد بپردازد. مسلما برای فهم مشکلات و طراحی سازوکارهایی برای ایجاد مشاغلی مبتنی بر نیاز و سازگار با شرایط این افراد پیش و بیش از هر چیزی نیاز به شنیدن حرف‌ها و نظرات خود این افراد است.

دانشجوی دکتری انسان شناسی

چرا مسئله مشاغل غیر رسمی، مسئله‌ای مهم است؟

مسئله شغل و کسب درآمد برای گذران زندگی از چنان اهمیتی برخوردار است که نیاز به توضیح بیشتر نیست. اما گاهی متأسفانه امکان فعالیت در یک شغل آبرومندانه با درآمد مناسب برای افرادی که از سرمایه‌های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی کمتری در جامعه برخوردار هستند میسر نیست. این مسئله باعث می‌شود که افراد به سراغ مشاغلی بروند که اصطلاحا به آن‌ها مشاغل غیررسمی گفته می‌شود. این افراد علی‌رغم کار بیشتر و پرخطرتر از منزلت اجتماعی و درآمد پایین‌تری نیز برخوردار هستند و از دغدغه‌های همیشگی این افراد مسئله بیمه سلامت و بازنشستگی آن‌هاست، چراکه بدن این افراد عموما زودتر فرسوده شده و بیشتر از یک شاغل رسمی نیاز به انواع حمایت‌های اجتماعی دارند.

۱۰ نکته نو

در مجموع شاید بتوان گفت دو نوع بیمه اصلی اجتماعی برای شاغلان وجود دارد؛ بیمه مشاغل رسمی و بیمه مشاغل غیررسمی. به دلیل الزامات قانون کار، کسانی که در مشاغل رسمی فعالیت دارند از پوشش بیمه برخوردار هستند، در حالی که پوشش مشاغل غیررسمی کامل نیست. سطح پوشش بیمه، توانایی افراد جامعه برای مواجهه با شرایط دشوار زندگی را نشان می‌دهد. پوشش بیمه برای شاغلان رسمی بیش از ۹۸درصد است. پژوهشی که علی فلاح زیارانی در سال ۱۳۸۷، تحت عنوان «بررسی راهکارهای گسترش پوشش بیمه اجتماعی برای شاغلان غیررسمی با تاکید بر ویژگی‌های اشتغال غیررسمی در ایران» انجام داده و توسط موسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی به چاپ رسیده است، نشان می‌دهد سهم شاغلان غیررسمی از بازار کار در چهار دهه گذشته بین ۴۴ تا ۴۷درصد بوده در حالی که تنها ۷درصد کسانی که در بخش غیررسمی مشغول به کار بوده‌اند تحت‌پوشش بیمه قرار داشته‌اند.

اقتصاد غیررسمی، بخش مهمی از اقتصاد، بازار کار، سهم از اشتغال، تولید و ایجاد درآمد را تشکیل می‌دهد به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه همچون ایران که نرخ رشد جمعیت و شهری‌شدن بالاست، بخش غیررسمی قسمت بزرگی از نیروی کار است. اشتغال غیررسمی یک استراتژی ضروری برای بقا در کشورهایی است که تورهای ایمنی تأمین اجتماعی کافی برای پوشش گروه‌های نیازمند ندارند. اصطلاح «اقتصاد غیررسمی» به تمام فعالیت‌های اقتصادی اشاره دارد که در عمل و در قانون با مقررات و تنظیمات رسمی اداره نمی‌شوند. کارگران بخش غیررسمی شامل کسانی می‌شود که برای گذران معیشت دست به کارهای مختلفی می‌زنند. مشاغلی همچون دست‌فروشی، واکس‌زنی یا کفاشی، نظافت منازل و انواع

حدودا اوایل دهه ۷۰ میلادی بود که نخستین بار سازمان جهانی کار از اصطلاح «بخش غیررسمی» برای توصیف فعالیت‌های نیروی کار فقیری که بسیار سخت کار می‌کردند، اما از سویی مقامات دولتی شناسایی، ثبت، حمایت یا اداره نشده بودند، استفاده کرد.

بنا بر آمار سازمان ملل، در سال جاری بیش از ۶۱درصد جمعیت شاغل در جهان، از طریق مشاغل غیررسمی معیشت خود را تأمین می‌کنند. براساس این یافته‌ها بین میزان تحصیلات و محل سکونت با میزان درگیری افراد در مشاغل غیررسمی رابطه وجود دارد. به‌طوری که افراد با تحصیلات پایین‌تر و ساکن در روستاها نسبت به افراد با تحصیلات بالاتر که در شهرها زندگی می‌کنند بیشتر در مشاغل غیررسمی فعالیت می‌کنند. نکته‌ای که نشان می‌دهد سیاست‌های اجتماعی، اقتصادی و توسعه‌ای تا چه میزان بر تولید و تشدید زیست غیررسمی گروه‌های محروم در جامعه اثرگذار است. به‌گفته برخی مسئولان، در ایران نیمی از شاغلان در مشاغل غیررسمی فعالیت می‌کنند. این مشاغل گستره زیادی از فعالیت‌ها را در بر دارد و شاید نقطه مشترک اصلی میان آن‌ها از منظر سیاست‌گذاران، عدم نظارت و کنترل دولت بر آن‌هاست. واژه‌هایی همچون مشاغل زیرزمینی، سیاه و پنهان نیز به این فعالیت‌ها الحاق می‌شود. پرواضح است که امروزه معیشت بسیاری از تهی‌دستان جامعه از طریق فعالیت آنان در مشاغل غیررسمی تأمین می‌شود. مشاغل غیررسمی در اقتصادی که عمیقاً رفتار بحران‌های گوناگون است و بخش رسمی اش سال‌هاست از تأمین

یک راه‌تأمین منابع مالی برای بیمه مشاغل غیررسمی، مالیات‌های عمومی است.

کارهای خانگی از جمله این مشاغل محسوب می‌شوند. اما متأسفانه پژوهش و سرشماری مشاغل غیررسمی ماهیتا دشوار است. اکثر کشورهای در حال توسعه برای پوشش بیمه مشاغل غیررسمی با چالش مواجه هستند. در این مشاغل نمی‌توان به‌راحتی از افراد حق بیمه دریافت و هزینه‌های بالای فرایندهای اداری را تأمین کرد. یک راه تأمین منابع مالی برای بیمه مشاغل غیررسمی، مالیات‌های عمومی است. اما برای کشوری چون ایران که سهم کارکنان این مشاغل بالاست چنین کاری دشوار و گران است.

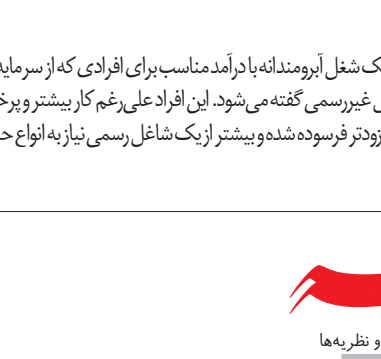

فرصت‌های مناسب شغلی برای بخش وسیعی از نیروهای فعال کشور ناتوان است، راهکاری برای تأمین معیشت بخش قابل توجهی از نیروهای فعال در جامعه است.

مشاغل غیررسمی یکی از مولفه‌های اصلی زیست غیررسمی تهی‌دستان است. زیست غیررسمی شیوه‌ای از زندگی است که همچون بدیلی در مقابل زندگی رسمی و دارای برنامه‌عمل می‌کند. زندگی رسمی با تمام قواعد آن که تهی‌دستان به دلیل فقدان سرمایه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی نمی‌توانند در آن جایگاهی برای خود کسب کنند. در این میان، برخی پژوهشگران با مثال‌های گوناگونی نشان می‌دهند که چگونه دولت‌ها از طریق دوگانه رسمی – غیررسمی به طرد تهی‌دستان می‌پردازند. نکته حائز اهمیت در این میان، چگونگی تعریف و مرزبندی مشاغل رسمی از غیررسمی است. نظام حقوقی و برنامه‌ریزی دولتی این قدرت را دارد که با وضع قوانین، اموری را به حالت تعلیق درآورد و امور دیگری را غیررسمی اعلام کند. همچنین حاکمیت قدرت این را دارد که تعیین کند کدام غیررسمی‌ها استمرار داشته باشند و کدام محکوم به نابودی‌اند. از این‌رو، در حالی که با بسیاری از فعالیت‌های

غیررسمی طبقات بالا با تسامح برخورد می‌شود، اما در برابر فعالیت‌های اقتصادی غیررسمی تهی‌دستان در سطوح خرد با جدیت برخورد می‌شود.

با این وصف آنچه اهمیت دارد در وهله نخست پذیرش نقش

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

شغل بدون رسمیت کافی!

بررسی راه‌های بهبود پوشش بیمه‌ای برای مشاغل غیر رسمی

مقدار کم درآمد در چنین مشاغلی بر می‌گردد. این مشاغل حقوق منظم ماهیانه ندارند و از طرفی، سهم کارفرما هم در پرداخت حق بیمه وجود ندارد و در نبود حق کارفرما، کارگران معمولا از پس هزینه‌های حق بیمه بر نمی‌آیند. تفاوت در اولویت به بحث تفاوت در مشاغل رسمی و غیررسمی بر می‌گردد. به این معنا که ریسک‌هایی که بیمه‌ها به‌طور معمول تحت پوشش قرار می‌دهند بیشتر مربوط به ریسک‌های مشاغل رسمی است و ریسک‌های مشاغل غیررسمی را شامل نمی‌شود. نوع و سطح مزایای تأمین اجتماعی طوری است که اولویت‌های مشاغل غیررسمی را در بر نمی‌گیرد. ایده‌ال این است که بتوان تمام ریسک‌های مشاغل غیررسمی را هم تحت‌پوشش بیمه قرار داد. موانع دیگری هم بر سر راه پوشش بیمه مشاغل غیررسمی وجود دارد. نامنظم بودن الگوی درآمد،

قوانین، جهت‌گیری‌ها و سیاست‌گذاری‌ها در تولید زیست غیررسمی تهی‌دستان است. با پذیرش این امر، در مرحله بعد می‌توان تلاش کرد تا از برخوردهای سلبی و حذفی اجزای گوناگون حاکمیت با مشاغل غیررسمی همچون کولبری و دست‌فروشی کاسته و تلاش شود با وضع قوانین و ارائه راهکارهایی به بهبود زیست تهی‌دستان همت گماشت. نگاهی به سیاست‌ها و راهبردهای گذشته حاکمیت، نشان می‌دهد که دو جهت‌گیری عمده در حوزه مشاغل غیررسمی مرتبط با تهی‌دستان وجود دارد. دسته نخست سیاست‌های خرد سلبی و طردآمیز و دسته دوم سیاست‌های کلان بازدارنده است. در سیاست‌های دسته اول، مقابله مستقیم با افراد درگیر در مشاغل غیررسمی در دستورکار سیاست‌گذاران قرار می‌گیرد. اخبار مربوط به کشته یا زخمی شدن کولبران، کتک‌خوردن دست‌فروشان و خودسوزی آن‌ها در واکنش به مأموران شهری حاکی از آن است که برخی طرح‌ها و سیاست‌ها برای مقابله سلبی با مشاغل غیررسمی به شدت آسیب‌زا بوده است.

سیاست‌های کلان‌تر بازدارنده نامید، سیاست‌هایی که مستقیما بدن‌های تهی‌دستان را هدف قرار نمی‌دهد، اما شرایط تسهیل‌کننده حضور آنان در مشاغل غیررسمی را مدنظر قرار داده است و به دنبال حذف این شرایط است. طرح ساماندهی مرزهای استان‌های غربی

یکشنبه ● ۲۸ مرداد ۱۳۹۷ ● شماره صد و شصت‌ونج

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها

پرسه‌ای در اندیشه‌ها و نظر به‌ها